

A középkori Szórbénye (Abaúj m.) és a Bényei Szór család

BODNÁR TAMÁS

The Medieval Village of Szórbénye and the Szór de Bénye Noble Family

*

The medieval Szór noble family lived in Abaúj county only for a century and a half, as it disappeared from archival sources at the end of the 15th century. The family was one of the landlords of today's village of Hernádszurdok (Borsod-Abaúj-Zemplén county, Hungary), which in the Middle Ages was called Szurdok-Bénye. The Szór family became the owner of the southern part of the village called "Bénye" at the beginning of the 14th century, but later it also acquired the area called "Szurdok". In the middle of the 14th century, a member of the family was mentioned as János (John) Szór de Bénye, and in 1427 a part of the village took on the name of its owner: Szórbénye (Zoorbenye). The members of the Szór family, as familiars, undertook military service at the Barons of Nekcsei, but Péter Szór de Bénye rose to more higher rank, in 1471 he was mentioned as the Vice-Ban of Croatia. In the 1480s, the Szór brothers died, leaving the family extinct, and their estates flowed back to the king.

*

A tanulmány címében szereplő Szór család a 14. század elején tűnik föl Abaúj megyében, és kevesebb mint két évszázaddal később, a 15. század végére végleg el is tűnik. A Szór família kizárólag a mai Hernádszurdok település határai között egykor fennálló falvacskákban volt birtokos. A családnak megyei szinten sem volt túl nagy jelentősége, országos ismertséghez pedig csak az 1470-es években jutottak, mielőtt azonban igazán kiemelkedhettek volna rétegükből, magva szakadt a famíliának.

Hernádszurdok község az Északi-középhegységben, azon belül a Cserehát dombvidék keleti peremén, a Hernád folyó mellett fekszik. Keletre, a Hernád túloldalán Göncsel és Göncruszkával határos. Észak felé határa Hernádpetri és Hidasnémeti felé részben ma is az a Mogyorós (ma elterjedt nevén Eresztvényi)-patak, amelyet már 1234-ben is ezen a néven említ egy oklevél. Nyugati határát Hernádpetri felé a Bénye patak alkotja, déli határa Hernádvécse felé esik. A kora újkorban, és bizonyára a középkorban is Abaúj megye Csereháti járásában feküdt. A falu Hernád menti földjei bő termést ígérő öntéstalajok, a csereháti dombok azonban jóval gyengébb minőségűek. A határ felét szántóföldek, másik felét erdő, vagy mára már erdősült legelő borítja.

A település határának kiterjedése a középkorban nyugati és déli irányban nagyobb volt, mint ma. Nyugat felé a 13. században szomszédos volt Kércs,¹ majd a 14. században Radvány² falvakkal, déli irányban Vécse³ területéből jelentős darab tartozott hozzá. A 13–14. század folyamán birtokaprózódással több, külön névvel nevezett kisebb területre osztották szét birtokosai. Ezek a kisebb területek Bénye és Szurdok települések voltak, valamint ezek mellett létezett egy kisebb kiterjedésű és időszakosan fennálló birtok, Dobófölde.

¹ Ma Hernádkércs.

² Ma Pusztaradvány.

³ Ma Hernádvécse.

1. ábra: Hernádszurdok határának mai kiterjedése szatellit felvételen, kék színnel jelölve a Garadna és a Bénye patak (Forrás: <https://www.mepar.hu> 2020. nov. 15.)

A három település: Bénye, Szurdok, Dobófölde határa az Árpád-korban még egységes egészet alkotott, melynek első írásos dokumentuma 1219-ből maradt fenn a Várad regesztrumban. Ekkor a helység neve „Scerepin” ahonnan az útonállással vádolt „Bena” nevű várjobbágyot idézték meg.⁴ A legközelebbi alkalommal, 1234-ben, feltehetően a fenti várjobbágy nevéből Szurdoki Bényének (Byna de Zurdok) írták.⁵ A fenti 1234-es esztendő azért is fontos megemlíteni, mert a falu ekkor az abaúji várispánságtól magánkézbe került, Aba nembéli Demeter kapta meg, és határát leíratták.

Az első határjel a Harnad folyónál kezdődik és a királynő Weytha (Vécse) falubeli népeinek földjével határos; és onnan egy nagy berken keresztül egy nagy úthoz tart, és ott van egy földből felhalmozott határjel; onnan továbbmegy és egy hegyre felkapaszkodik, és a fent mondott népekkel határos, és a hegyről leereszkedik a Grachna folyóhoz, (Garadna-patak) és a folyón átkelve egy nagy hegyre kapaszkodik fel, és ott Keech (Kércs) földjével határos, és a hegyről leereszkedik Houl fia Péter falujához, tudniillik Gradna-ig,⁶ és onnan átmegy egy erdőn és leereszkedik egy völgybe a Munurous potok-hoz, és azon folyó mellett kelet felé tart, és határos a királyné németjeinek földjével, és ugyanazon folyó mentén visszafordul a Harnad-hoz, az előbbi határjelhez.⁷

⁴ GYÖRFFY 1963. I. 149.

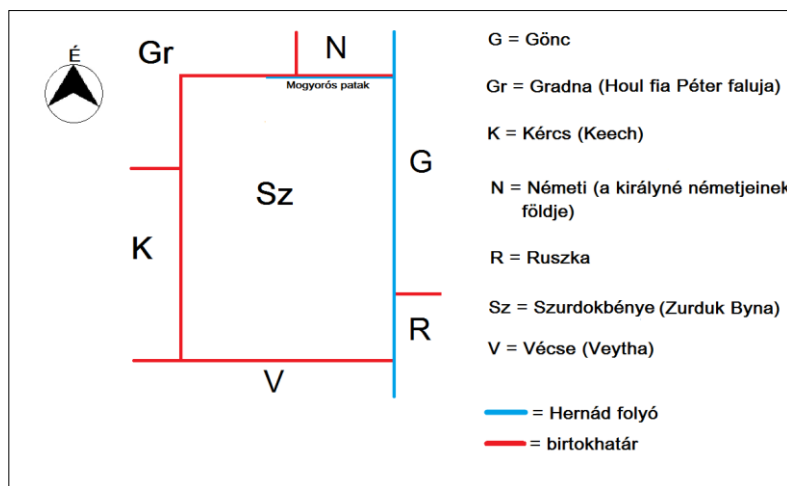
⁵ MNL OL DL 198.

⁶ Ez a Garadna falu később a nevezett Péterről a Petri (ma Hernádpetri) nevet kapta. A falut a 16. századig előfordul, hogy Felgaradnaként említik. (CSÁNKI I. 1890. 207.)

⁷ PÓR 1890. 24.; MNL OL DL 198

A határjárásból megállapítható, összehasonlítva a későbbiekben közölt határjárásokkal, hogy az újonnan adományozott kezén ekkor Szurdokibénye⁸ teljes egységet képezett.

A Szór család megjelenésével kapcsolatban Szurdokibénye térségében nincs pontos adatunk. Azt biztosan kijelenthetjük, hogy a Nékseiek familiárisai voltak, akik itteni saját birtoktestükből adományoztak egy darabot a Szór családnak, feltételezhetően 1312 után. Ez a feltételezés azért lehet helytálló, mert az ekkor gyorsan emelkedő Néksei família I. Károly király mellett harcolt a rozgonyi csatában, és kiváló katonáikat ők is kisebb földbirtokokkal jutalmazták meg. Az általuk történt itteni donációra találunk még példát a későbbiekben. A kérdéses Szór család Györffy György szerint is itt élhetett már 1313–1316 között,⁹ tudniillik ebben az időben egy Szurdokibényével szomszédos birtokossal, Ruszkai Szerafinnal keveredtek viszályba. Az ezzel a viszályal kapcsolatos két oklevél dátumát mára sikerült pontosan meghatározni: 1314. május 2. és 1314. június 24.¹⁰ Az iratok tanúsága alapján, Abaúj megye döntése szerint „Zour”-nak¹¹ mondott Miklós fia János és annak szerviense, Iván köteles volt megjelenni Ruszkai Szerafin ellenében végső válaszdásra. A második oklevélben a megyei hatóság már bírságban is elmarasztalta Szerafint a „Scour”-nak¹² mondott Miklós fia János elleni perében.

2. ábra: Szurdokibénye határai az 1234-es határjárás alapján

A fenti oklevelek pontos dátumát közlő Szócs Tibor szerint Szór Miklós fia János – az oklevél provenienciája alapján – bárcai Fekete Miklós fia Jánossal lehet azonos, aki egy Máriássy-levéltárban őrzött másik oklevélben is felbukkan, illetve 1314–1322 között egyéb forrásokban is.¹³ Ezt a feltételezést azonban a Szór családra vonatkozó későbbi oklevelek nem támasztják alá.

A perek Ruszkai Szerafin és a Szór család között 1316-ban is folytatódtak, Újvár megye albírja és a 4 szolgabíró által kiadott oklevél szerint december 16-án „Scour” Miklósnak meg kell jelennie, és Ruszkai Szerafin ellenében „Alch” Jánost köteles volt kiállítani.¹⁴ A határnapon azonban az albíró és szolgabírák közölték, hogy az idézésre sem Miklós nem jelent meg, sem Jánost nem állította ki, így

⁸ Szurdokibénye, Szurdokibénye, Bényeszurdok, Bényeszurdoka névvariánsokban fordul elő ekkor.

⁹ Györffy 1963. I. 150.

¹⁰ Szócs 2017. 319.

¹¹ Azaz Szór-nak mondott. Az oklevél átíratában a név magyarosítva „Zotir”-ként szerepel. Az eredeti szövegben: *Johannes filius Nicolai dicti Zour*. Szócs 2017. 319.; MNL OL DL 75224.

¹² Szócs Tibor szerint a név „Scow”, mi a Györffy olvasatát használjuk, mert az áll közelebb a kiejtett alakhoz és az oklevélben is láthatóan így szerepel. Szócs 2017. 319.; Györffy 1963. I. 150.; MNL OL DL 75191.

¹³ Szócs 2017. 319.

¹⁴ KRISTÓ 1996. 369.; MNL OL DL. 83 174.

Miklóst – akire Szerafin napestig várt – bírságban elmarasztalják, amennyiben hitelt érdemlően nem menti ki magát.¹⁵

1316-ban végleg bizonyosságot nyerhetünk arról, hogy a vizsgált család a korábbi években kaphatott adományt Szurdokibénye határából. A Nekcseiek ugyanis 1316. december 11-én egy másik familiáris családnak, Salamon fiainak, Jánosnak és Dobónak is földet adtak itteni birtokukból, ekkor, mint határos, szóba került a Szór familia is:

Ezen sorokkal akarjuk mindenki tudtára hozni, hogy a nemes férfiak: [Nekcsei] Demeter mester, a király úr tárnokmestere, Sándor ispán fiai, Miklós és Sándor mesterek előttünk személyesen megjelenvén, előszóval vallomást tettek: Salamon fiainak, Jánosnak és Dubow-nak az irántuk tanúsított hűséges és érdemes szolgálataikért, melyeket nem csak ők maguk, hanem nagyapjuk Kozma is mutatott, akit – mivel a jó emlékezetű András, Magyarország néhai dicső királyának seregében nagyapjuk, Demeter mester az életét többre tartotta – megöltek, és ezután is a fent mondott Salamon, amíg csak élt, mindig hűséges engedelmességet és szolgálatot tanúsított irántuk. Ezért az ő Benyanak¹⁶ hívott birtokukból egy három ekére való földdarabot kihalás, mely keletről a Harnaad folyó között, délről Zoor-nak mondott Miklós és Wyrus ugyanazon birtokból kihalás között és nyugatról a Radoan-nak nevezett föld között fekszik, a fent mondott Jánosnak és Dubow-nak adták, adományozták és átadták örök jogon és visszavonhatatlanul birtoklásra és bírásra. Ezen dolog emlékezetére és örök erősségére a jelen oklevelet pecsétünk oltalmával engedjük megerősíteni.¹⁷

Az oklevél alapján kirajzolódni látszik a három részre osztott Szurdokibénye határa. Északon a nagybirtokos donátor Nekcseiek birtokolják a későbbiekben már következetesen csak Szurdoknak nevezett birtokrészt.¹⁸ Délen, Hernádvécse felé eső területen, amelyet Bénye illetve Szórbénye néven illetnek a későbbiekben, a Szór családból Miklós és „Wyrus” (ő a továbbiakban Veressel azonosítható) birtokos. Míg a kettő közötti rész az újdonsült adományosoké, Salamon fia Jánosé és „Dubow”-é, azaz Dobóé. Az utóbbiak által szerzett földet aztán évszázadokon keresztül Dobóféldének hívják majd első tulajdonosáról.

Szór Miklós és Veres birtoka csak tíz évvel később, 1326 nyarán került a család kezébe. Az 1316-ban leírtak ellenére, amelyben azt olvashatjuk, hogy a Vécse felé eső terület a tulajdonuk, 1326-ban sem adomány-megújításról, sem oklevél-átírásról nincs említés. Viszont az oklevél a birtok adományozásáról múlt időben beszél, tehát az adományozás már jóval korábban, 1316 előtt is megtörténhetett. A donátor, bizonyos okból, fontosnak tartotta ennek a tényét hitelesen, írásban rögzíteni.

1326. június 13-án, I. Károly király, mivel Demeter tárnokmester és Nehche-i Sándor fia Miklós fia Demeter az Újvár megyében fekvő Zurdukbenye nevű szerzett birtokukból Chepan fiai, Omodeus és András Veyche nevű birtoka felől fekvő négy ekényi részét hű szolgálataiért szervienségnek, Petres fia Miklós¹⁹ comesnek adományozták, kérésükre megparancsolja az egri káptalannak, hogy küldje ki emberét, akinek bizonyosága mellett [...] a szomszédokat és határosokat összehívva a birtokrész határait bejárja, és Miklós comest abba beiktatja.²⁰

¹⁵ KRISTÓ 1996. 371.; MNL OL DL 83 174

¹⁶ Benya azaz Bénye névhasználata is arra utalhat, hogy Szurdok és Bénye már külön területként volt kezelve. KRISTÓ 1996. 366.; MNL OL DL 50355

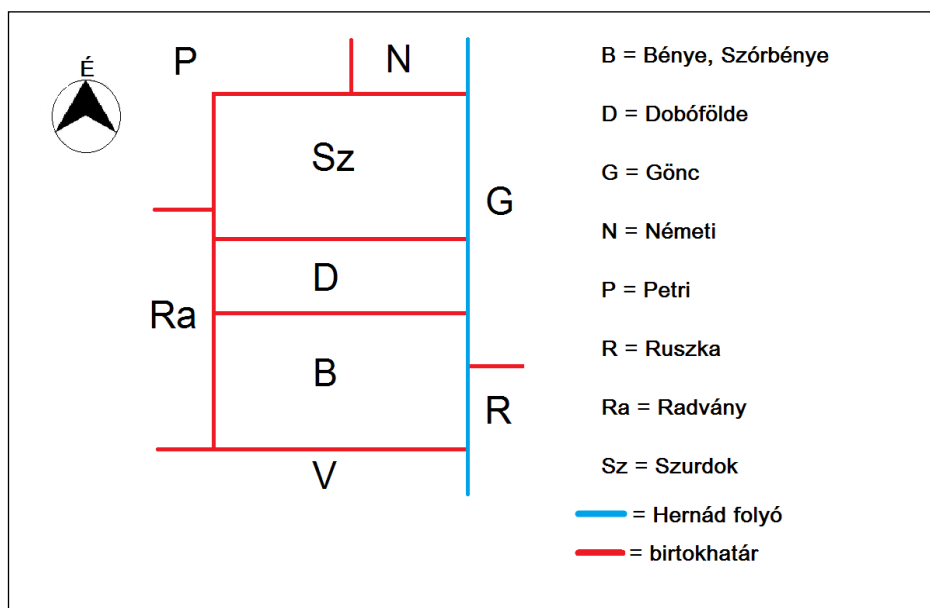
¹⁷ MNL OL DL 50355

¹⁸ 1337-ben Zurdok: BLAZOVICH–GÉCZI 2005. 398, 464. MNL OL DL 398, 399. 1375-ben Zurduk: PÓR 1890. 43.; FEJÉR 1834. 74.

¹⁹ Petres fia Miklós, aki Szór Miklóssal azonosítható.

²⁰ BLAZOVICH–GÉCZI 2000. 249.; MNL OL DL 87488

A beiktatás június 24-én ellentmondás nélkül meg is történt és a határokat, melyek közül több földrajzi név ma is felismerhető, leírták: *Harnad folyó, liget, berch, Ozwueulg, berch, nagy úton átkelve Garadnapatak nevű patak, berch, Veyche és Raduan nevű birtokok, út, Raduan birtok, Ozwueulg nevű völgy, az említett Garadnapataka nevű folyó, nagy árok, nagy út, berch oldala, a mondott Ozwueulg nevű völgy, berch, a mondott liget, a mondott Harnad folyó közepe.*²¹ A határjárás vázlatosan ma is végigkövethető, a kiszakított birtoktest déli oldalán halad végig a Hernád mellől nyugat felé indulva, elhalad Vécse birtok mellett, átkel a Garadna patakon, eléri Radvány falu határát,²² amely mentén észak felé haladva keletre fordul, átkel a Garadna patakon és keleti irányban újra eléri a Hernádot. A felsorolt egyéb tereptárgyak közül talán csak a „Nagy út” azonosítható, amely ezek szerint a Garadna patak mellett, annak keleti oldalán helyezkedett el. A határjárásban előforduló Aszúvölgy nevezetű völgyek az itt található, egymással és a Hernáddal nagyjából párhuzamos Bénye patak²³ és Garadna patak völgyei lehetnek.

3. ábra: Szurdok, Dobóföldre és Bénye határai a 14. századi határjárások alapján

A donációval összefüggő következő oklevélben, 1326. július 21-én az adományozott [Szór] Miklós comes azt kérte, hogy a neki juttatott birtoknak az egy hatodát fivére, Veres Demeter fia, Domonkos birtokolhassa.²⁴ Utóbbiak lehetnek a korábban „Wyrus” néven említett Veresek.

Bő tíz évvel később, 1337-ben a Szurdokot bíró Nekcsei család járátja meg falujának északi határát: Július 9-én I. Károly király „Nekche”-i Miklós fia Denk kérésére, mivel az Újvár megyében fekvő „Zurdok” nevű birtok határai nincsenek pontosan megállapítva, megparancsolja a szepesi káptalannak, hogy „Zor” János vagy „Budun” fia Péter vagy „Zor” Péter királyi emberrel küldje ki emberét az említett birtok határainak bejárására, és mások birtokaitól való szétválasztására.²⁵ A bejárás augusztus 9-én megtörtént, amiről a szepesi káptalan jelenti, hogy „Zor” Péter királyi emberrel kiküldte bizonyágként „Kunchlinus” karbeli alszerpapot, [...] majd „Zurdok” birtokot a régi határok mentén bejárták, a régi

²¹ BLAZOVICH–GÉCZI 2000. 290.; MNL OL DL 87488

²² A korban a mai Pusztaradvány területe még Hernádpetri és Hernádvécse közzé ékelődött.

²³ A határjárás ezt a folyóvizet nem említi, pedig keresztesnie kellett ezt a határjáróknak.

²⁴ BLAZOVICH–GÉCZI 2000. 301.; MNL OL DL 87488

²⁵ BLAZOVICH–GÉCZI 2005. 398.; MNL OL DL 3082

határok mellett újakat emeltek, és azokkal a jogokkal, amelyekkel hozzá tartozik, Denk-nek hagyták ellentmondás nélkül örök birtoklásra. Határjárás: „Ozowfew” völgy, ahol három határjel volt, amelyek közül egyet ekével szétromboltak, ugyanaz a völgy, tölgyfa, három határjel ugyancsak ekével szét-szántva, ugyanaz a völgy, „berch”, ugyancsak három határjel szétszántva, ugyanaz a hegy, völgy, hegy, egy bizonyos hegy teteje, ahol két tölgyfa áll, „Bykwlgy” nevű völgy, „Monyerowpatak” nevű völgy, ugyanaz a völgy, „Harnad” folyó.²⁶ A Bikk és Mogyorós-patak földrajzi nevek a 18–19. században és ma is használatban lévő, „élő” nevek.²⁷

1341-ben „Benye-i Zoor” János neve újra királyi emberként fordul elő egy oklevélben.²⁸ Az Országos Levéltárban található Pataky Károly-féle genealógiai gyűjtemény szerint pedig 1366-ban Szór Miklós felesége Vécsey Ilona volt.²⁹ 1375-ben Bényey³⁰ Miklós – azaz Szór Miklós – fia, Péter átíratta a jászói préposttal a már feljebb tárgyalt, 1326-ban kiadott adománylevelet és határjárását.³¹ Az előző Miklóssal nem azonos Bényei Szór Miklós 1399-ben³² és 1404-ben³³ ugyancsak királyi emberként szerepelt. Ez a Miklós jogi jártasságú ember volt, mert a következő negyed évszázad folyamán több esetben fennmaradt a neve prókátorként, így 1411-ben Delnei István és fia János megbízottja rokonaik ellenében Delne birtokkal kapcsolatos perükben.³⁴ 1414-ben egyszer Papy Péter fia János ügyvédje Papi birtokperében,³⁵ majd Ruszkai Bertalané az „Agoch”-i Péter felesége elleni per folyamán.³⁶ Utóbbi Ruszkai Bertalan 1419-ben megvásárolta az ekkor „Dobobénye”-nek³⁷ (Dobóbénye) nevezett birtokot, amiből a 15. század folyamán számtalan nézeteltérése származott a két családnak. Ez a Dobóbénye, amelyet máskor Dobóföldének neveznek, ekkor *possessio*, azaz lakott hely volt.

Néhány év múlva, 1423-ban megtudjuk, hogy Szór Miklós feleségét Katalinnak hívták, illetve a családnak ebben az évben anyagi nehézségei támadtak. Szór Miklós ugyanis el szeretne volna adni kiskorú fia, György nevében is Bénye birtok felét „Horwathy” János fiainak, Lorándnak, Pálnak és Györgynek. Az adásvételt azonban nagyobbik fia, István igyekezett tiltakozásával megakadályozni.³⁸ 1425-ben Miklós újra királyi ember.³⁹

A birtokeladás elleni tiltakozás sikeres lehetett, mert az 1427-ből fennmaradt kamarahaszna összeírás szerint Bénye faluban csak egy birtokos van, az eddig még nem, és ezután sem ismert Bényei Szór⁴⁰ Benedek. Bényén 10 jobbágyportát számláltak össze, a szomszédos Szurdokon, amely ekkor már a Nekcseiek rokonainak, a Keczereknek a kezében volt, 16-ot.⁴¹ A Ruszkai Kornisok Dobóföldre megszerzésével a Hernád nyugati oldalán kezdtek malomépítésbe, ami ellen „Zoorbényey Zoor” Miklós fia György tiltakozott 1437-ben.⁴² Ekkor olvasunk először az oklevelekben a család nevével megtoldott Bénye faluról.

²⁶ BLAZOVICH–GÉCZI 2005. 464.; 3082.

²⁷ BÉL 2020. 173.; OSZK Kézirattár Fol. Hung. 1114. 377.

²⁸ SEBŐK 2004. 328.

²⁹ VÉCSEY 2011. 15.; MNL OL A 133. (Közelebbi jelzete ismeretlen.)

³⁰ A Bényei, Szór, és Szórbényei neveket gyakorta váltogatva használták.

³¹ MNL OL DL 87488

³² CSOMA 1897. 468.

³³ NAGY 1888. 305.

³⁴ MNL OL DL 57421

³⁵ MNL OL DL 83569

³⁶ MNL OL DL 50360

³⁷ MNL OL DL 50362

³⁸ MNL OL DL 89970

³⁹ C. TÓTH–LAKATOS 2013. 1193.; MNL OL DF 221598

⁴⁰ Az eredeti szövegben Sor Benedek. MNL OL DL 24819

⁴¹ ENGEL 1989. 43, 54.

⁴² MNL OL DL 88110

Az 1440-es években komoly ellentétek keletkeztek a Szór és a Ruszkai család között Dobóföldre miatt. Szórbényei György 1445. március 24-én bemutatta a megye oklevelét a Sárvári László esküdt által végzett vizsgálatról, miszerint Ruszkai Kornis fia János, a Szór György zálog címen birtokolt Dobóföld nevű erdejét jobbjágyaival kivágatta és elhordatta. Mivel Ruszkai nem fogadta el a megye ítéletét, ezért az alispán a pert, Rozgonyi György országbíró levelének megfelelően, a királyi kúriába, az országnagyok elé küldte át.⁴³ Három évvel később aztán Kornis János amiatt emel panaszt, hogy Abaúj megye törvényszéke az ő peres ügyében, amelyet Bényei Zor Györggyel folytatott, nem ítélezhet.⁴⁴

Az 1450-es években már Szór György fordul elő több esetben királyi emberként.⁴⁵ 1453-ban megtudjuk róla, hogy neve Bényei Szór Hym másként György.⁴⁶ Fontos dátum a család életében az 1468. év, ekkor ugyanis június 17-én az országbíró iktatóparancsára, újra beiktatták „Benye-i Zor” Györgyöt és Pál nevű fiát, a szomszédok jelenlétében és ellentmondás nélkül, Bénye birtokba.⁴⁷

1470. december 2-kán az országbíró meghagyta a jászói konventnek, hogy Ruszkai Kornis János és Ruszkai Vince fia Péter kérésére „Dobofelde” földön határt járasson.⁴⁸ Feltehetően a Ruszkai család szerette volna tisztázni a problémás birtok határait, és ezt hiteles módon írásban rögzíteni. Ez azonban a Szór család oldaláról nézve csak olaj lehetett a tűzre, mert a szóban forgó napokban, november 29-én a Ruszkaiak „Dobofewlde” földön levő kilencedkepeit „Zorbenye-i Zoor György, Keech-i Fwlo György, Ffay László, Zakol-i Mátyás, Borzwa-i István, Kowachy János, Bozynka-i Balázs” felégették.⁴⁹ December 2-kán pedig „Zoorbenye-i Zoor” György és Péter nevű fia a Kornisokat illető bortizedet innen jogtalanul elvitte.⁵⁰ A károsultak panaszt tettek,⁵¹ és a Szór familia az égetésért járó kártérítés kifizetését nem kerülhette el, 1471 januárjában az országbíró már megidézette a bűnösöket.⁵² Ez az ellentét végül 1473-ban megegyezéshez vezetett „Zorbenye”-i Szór György és Ruszkai Kornis Miklós és Pál között Dobóföldre pusztá ügyében. Tizenhat választott bíróra bízták a döntést, akik közül kettőnek olvasni tudónak kellett lennie, hogy az okleveleket áttanulmányozhassák.⁵³ Így végül szeptember 17. előtt megtörtént Dobóföldre határjárása, amely az 1316-ban leírt határokhoz hasonló területet jelölt ki.⁵⁴ A birtokkal kapcsolatos huzavona azonban 1474-re is áthúzódott, amikor is Kornis János fiai, Miklós és Pál⁵⁵ Dobóföldének nyugati felét azon nyilvános nagy útig, amely Szurdoktól Garadnára vezet, eladták Zoor Györgynek.⁵⁶

A család, ahogy a középkori kisbirtokos nemesek jelentős része, katonáskodással töltötte élete egy részét, a Szór-elődök a Nekcseiek 1350-ben történt kihalásáig,⁵⁷ ahogy ezt a tőlük kapott birtokadomány is bizonyítja, a bárói család fegyveres szolgálatában állhattak. A 15. század folyamán több hadjáratban is részt vehettek, bizonyára folyamatos szolgálatot is elláttak. Bár ezt bizonyító dokumentum nem áll rendelkezésre, de tény, hogy 1471-ben Bényei Szór György fia Péter Horvátország albánja

⁴³ MNL OL DL 88196

⁴⁴ KÁDAS 2015. 56.; MNL OL DL 88234

⁴⁵ THALLÓCZY-ÁLDÁSSY 1907. CCCLVI, CCXLIV.

⁴⁶ *Hym aut alter Georgius Zoor de Benye*. MNL OL DL 14668

⁴⁷ MNL OL DL 50373

⁴⁸ MNL OL DL 50374

⁴⁹ MNL OL DL 50376

⁵⁰ MNL OL DL 50375

⁵¹ MNL OL DL 50375

⁵² MNL OL DL 50376

⁵³ MNL OL DL 88540

⁵⁴ MNL OL DL 37303

⁵⁵ Csoma József az adásvételt 1484-re datálja, ami azért sem lehet helytálló, mert a család ekkorra már kihalt. (Csoma 1897. 353.) Az oklevél keltezése kiszakadt, de hátuljára ceruzával utólagosan az 1474. évet írták. Az előző iratok ismertében ez lehet a helyes dátum.

⁵⁶ MNL OL DL 50390

⁵⁷ PÓR 1892.

volt, és ezt a méltóságot jelentős katonai tevékenységgel érthette el. Ráadásul mellette szolgált ekkor két testvére és féltestvére is, amint az a korabeli oklevélből kiderül:

Mátyás király Ormayn várát, Kroatianban összes tartozékaival és jövedelmeivel együtt Berenzallasa-i Gaz Elias fia, Sándor Pálnak és Berenzallasa-i Sándor Benedek fia, Pythor Istvánnak és Lászlónak, testvéreinek egyrészt, másrészt pedig Kroatia albánjának, Benye-i Zor György fiának, Thar⁵⁸ Pálnak és Ábrahám és Péter nevű testvéreinek és féltestvéreinek, Zebenye-i Bako György fiának: Parvus Mihálynak zálogosítja el 2000 forintért. A két Pál ugyanis a kroatiai várak fenntartására 2000 forintot fordítottak, s ezenfelül hű szolgálatoakat tettek a királynak. A 2000 forint zálogösszegeen kívül, visszaváltás esetén, a várak és várbirtokok javítására fordított összeget is meg kell majd térítenie az uralkodónak.⁵⁹

A Szor testvérek ezzel komoly felemelkedési lehetőséghez jutottak, de már nem tudtak vele élni, mivel 1480-ra mindhárman elhunytak. A bán helyettese, Pál és ennek idősebb öccse korábban meghalhatott, de Péter elhunytáról, annak okát nem részletezve, írásos dokumentum is tanúskodik 1480. szeptember 19-ei keltezéssel: „Mátyás király felszólítja a jászói konventet hites emberének kiküldésére, mert Maróthfalvi Demeternek és Horváth Jánosnak adományozta a magtalanul elhalt Zor⁶⁰ Péternek minden birtokát, köztük Zorbenét⁶¹ és Zurdokot, amelyekbe be akarja őket iktatni.”⁶² Amennyiben Péter még ezt megelőzően is Horvátországban tartózkodott, halálára az I. Mátyás király és III. Frigyes császár közötti, március folyamán zajló stájerországi harcok adhatnak magyarázatot. Mátyás ugyanis engedélyezte Daud boszniai pasának, hogy szabadon átvonulhasson a magyar korona területein, a császár tartományainak megtámadására, a pasa azonban a portyáról visszatérőben Horvátországban pusztított.⁶³

A zálogban tartott vár neve a történelem folyamán Rmanj, Ermény, Ormán, Ermen néven szerepelt, egykor Lapac, később Zágráb vármegyében volt. Ma Bosznia-Hercegovinában az Una és Unac folyók torkolatánál, Martin Brod település közvetlen szomszédságában fekszik. A várból mára egy 10 méteres henger alakú torony maradt csupán, a többi erődítés szinte teljesen elenyészett.

A családról csak magvaszakadásakor, 1480-ban tudjuk meg, hogy ekkorra már a Szórbényétől északra fekvő Szurdok is a kezükön volt. Csoma József szerint „az utolsók e családból Zor György és fia Péter, kik 1473-ban Szurdok falu felét 500 arany forintért Buzlai Miklósnak eladták, másik fele magszakadás esetén szintén reá volt szállandó. De még ugyanezen évben egy más okiratban az egész falut átadták neki 1000 arany forintért. Azonban ezen örökbevallások dacára az 1480. évben már Keczer Sándor fiai Ferenc és László birtokában találjuk Szurdokot, kik ahhoz Zoorbényei Zoor György halála után örökség útján jutottak.”⁶⁴

Dobóföldre pusztát érdemeik elismeréséül a király Maróthfalvi Horváth Jánosnak és Tyczo Demeternek adományozta, mely „Zorbényi Zor” Péter magtalan halála után szállt a koronára.⁶⁵

⁵⁸ Az eredeti oklevélben is „Thar”-nak írva. Nem derül ki, hogy elírás a „Zor vagy Zoor” helyett, vagy nevét valóban valamilyen oknál fogva „Thar”-ra változtatta.

⁵⁹ MNL OL DL 68070

⁶⁰ Az MNL OL regesztájában „Zari”, de az oklevél szövegében „de Zor”.

⁶¹ Az MNL OL DL 88646 számú, a jászói konvent által kiadott oklevél regesztájában „Zorbánc” téves olvasat szerepel.

⁶² MNL OL DL 88646

⁶³ BENDA 1983. I. 305.

⁶⁴ CSOMA 1897. 5.

⁶⁵ MNL OL DL 88657

4. ábra: Ormán várának toronymaradványa (Forrás: www.varak.hu)

Szurdok falu Hernádszurdok néven a mai napig fennáll, belterülete az Árpád-kortól folyamatosan lakott volt, amelyet a 2013 és 2016-ban végzett terepbejárásokon előkerült Árpád-kori és középkori kerámia-töredékek is bizonyítanak.⁶⁶ Dr. Wolf Mária az Abaúj megye Árpád-kori településeiről írt könyvében Szurdokbényét Hernádszurdokkal azonosítja, és nem ír a különálló Bényéről.⁶⁷

Dobóföldre lakott részét, illetve határának kiterjedését nem sikerült eddig azonosítani. Bényének, illetve Szórbényének a középkor után is volt önálló története, mert a birtokot Szórbénye néven 1656-ban Ibrányi Ferenc kezén találjuk:

Az mi az Szór Bényei határ dolgát illeti: az Szór Bényei erdőt is közönségessen bírták eleink is, s úgy mi is az atyfiakkal mint ős jószágunkat, de ennek is osztatlan az erdeje. Az mezejében nékem osztva és szakasztva vágnak szántóföldeim, kik csak magam számára valók, nékem adnak dézmát belőle, de számokat az földeknek nem tudhatni, mivel régen áll pusztában. Vágnak ugyan igen nagy szél földeim, főképpen Vétse felől, kiket hanemha ad oculátam regisztrálna ember, egyébkint meg nem tudhatni, de arra rá kell vigyázni, ha mások az én földeimet bitangul nem élik-é dézma kívüli, nem mások vonszak-é az dézmáját, erdején is ki s micsoda disznók járnak; ha hír nélkül, el kell hajtani, jobban vigyázzván esztendőnként reá, mint eddig, mert ebből is szép haszon volna Golophoz, ha jó gondviselő volna hozzá Golopról. NB.⁶⁸

⁶⁶ MNM Régészeti Adatbázis: <https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/34034> (2020. nov. 14.)

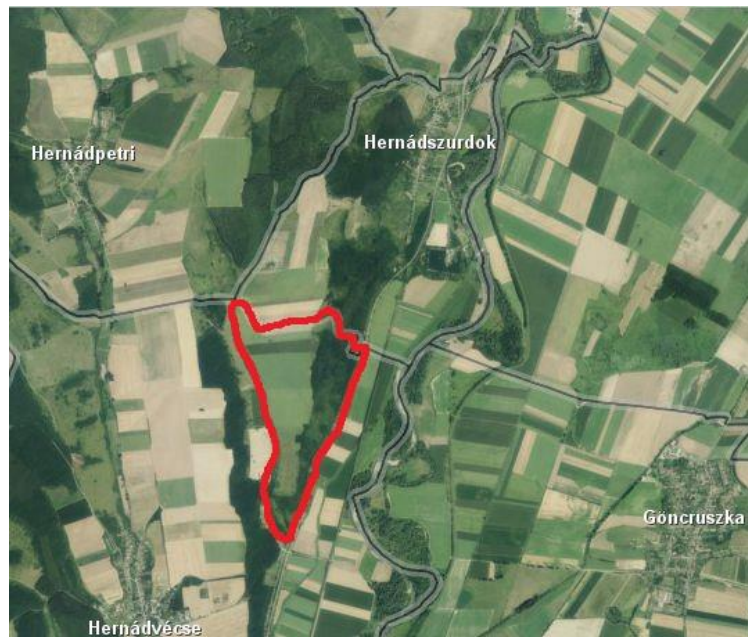
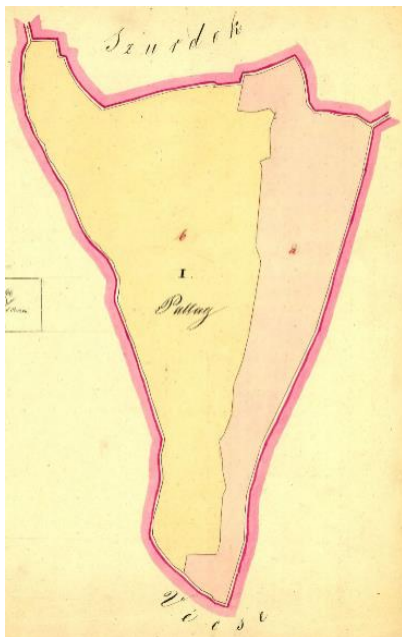
⁶⁷ WOLF 1989. 156.

⁶⁸ Idézi: MÉSZÁROS 2010. 108.

A birtok Ibrányi Ferencről a Vay családra szállt, kiknek osztozásakor 1716-ban Platthy Sándorné Vay Borbálára maradt, ekkor csupán ennyit jegyeztek fel róla: „Ezen praediumnak jó makktermő erdeje vagyon, jó makktermésnek idején meghízhatik rajta sertés No. 1300. Ebben az praediumban szántóföldek is vannak az urak számára.”⁶⁹

A földrajzi név, „Szórbénye” a mai napig használatban van. 1864-ben a Pesty Frigyes-féle földrajzi nevek gyűjtésekor a köznép így magyarázta név eredetét: „Szórbénye, mely jelenben egy részbe szőlőtövekkel van beültetve, más részben pedig mint közepszerű szántó föld használatik. Adoma szerint onnan vette nevezetét, hogy e helyütt az úgynevezett szórdisznók nagyban tenyésztek és így a szórbentől lett Szórbene = Szórbénye.”⁷⁰

A Szórbényének nevezett területet, amint a térképes dokumentáció is mutatja, 1855-ben még önálló pusztaként kezelték, amely a kataszteri felvétel idejében Hernádvécsehez került és ma is hozzá tartozik. A mellékelt tagosítási „krokira”, illetve az ez által kijelölt EOVTízre méretarányú térképre rátekintve láthatjuk, hogy ekkor az egykori Szórbényének már csak a keleti felét, a Bénye patak és a Hernád közötti területet illették Szórbénye névvel. A ma használatos EOVTízre méretarányú térképen elnevezése: Bénye. Ezen a helyen már az 1990-es évek közepén is folyt terepbejárás, de ekkor a termelőszövetkezetek felbomlása utáni években a terület parlag volt. Ezért csak egy-két kerámiatöredék került itt elő, amelyek viszont 14. századi eredetűek voltak.⁷¹ Legutóbb az M30-as autópálya Miskolc–Tornyosnémeti szakaszának építése kapcsán 2016-ban végzett itt terepbejárást Koller Melinda régész. A terepbejárás eredményeként mintegy 1,5 km hosszú és 700 méter széles középkori lelőhelyet talált,⁷² ami egyértelműen bizonyítani látszik Bénye, illetve Szórbénye falu egykori belterületének itteni elhelyezkedését.

5/a-b. ábra: Szórbénye önálló határa az 1851-es tagosítás idején. A satelit térképen piros színnel jelölve a hernádvécsei határba ékelődő Szórbénye területe, ahol 2016-ban a középkori falu régészeti leletei előkerültek (MNL BAZML VI. 101. 25. doboz, Hernádvécse. www.mepar.hu Hernádszurdok, 2020. nov. 15.)

⁶⁹ MNL BAZML XIII. 25. 11. doboz, a.

⁷⁰ OSZK Kézirattár Fol. Hung. 1114. 377.

⁷¹ Dr. Wolf Mária korabeli szíves közlése.

⁷² MNM Régészeti Adatbázis: <https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/36170> (2020. nov. 14.)

*

Itt szeretnék köszönetet mondani dr. Wolf Máriának a leletmeghatározásban, dr. Gyulai Évának pedig oklevélértelmezésben nyújtott segítségéért. Dr. Pusztai Tamásnak köszönöm a Magyar Nemzeti Múzeum régészeti adatbázisában szereplő adatok felhasználási lehetőségét. Végül, de nem utolsó sorban köszönöm dr. Dreska Gábornak az 1996-ban végzett oklevélfordításait.

*

Források

MNL = Magyar Nemzeti Levéltár

OL = Országos Levéltára

A = Magyar Kancelláriai Levéltár

DL = Diplomatika (Mohács előtti) Gyűjtemény (www.hungaricana.hu)

BAZML = Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc

VI. 101. = A Miskolci Pénzügyigazgatóság iratai

MNM = Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

OSZK = Országos Széchényi Könyvtár, Budapest

Fol. Hung. 1114 = Pesty Frigyes helységnévtára, Abaúj vármegye (Kézirattár)

Bibliográfia

BÉL Mátyás

BÉL Mátyás: *Notitia Hungariae novae historico geographica... Comitatum ineditorum tomus sextus, in quo continentur... Comitatus Abaujváriensis, Gömöriensis, Thornensis et Borsodiensis.* Szerk. Tóth Gergely, Budapest, 2020.

BODNÁR 1997

BODNÁR Tamás: *Hernádszurdok története 1945-ig.* Hernádszurdok, 1997

C. TÓTH–LAKATOS 2013

C. TÓTH Norbert–LAKATOS Bálint: *Zsigmondkori oklevéltár XII. 1425.*, Budapest, 2013

CSOMA 1897

CSOMA József: *Abaúj-Torna vármegye nemes családjai. Abaúj-Torna vármegye monographiája* I. Kassa, 1897

FEJÉR 1834

FEJÉR, Georgius: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, Tomi IX. Vol. 5. Budaë, 1834

GYÖRFFY I. 1963

GYÖRFFY György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* I. Budapest, 1963

KRISTÓ Gyula

KRISTÓ Gyula: *Anjou-kori oklevéltár IV. 1315–1317.* Budapest–Szeged, 1996

BENDA 1983

BENDA Kálmán (szerk.): *Magyarország történeti kronológiája I–IV*. Budapest, 1983

BLAZOVICH–GÉCZI 2000

BLAZOVICH László–GÉCZI Lajos: *Anjou-kori oklevéltár X*. 1326. Budapest-Szeged, 2000

BLAZOVICH–GÉCZI 2005

BLAZOVICH László–GÉCZI Lajos: *Anjou-kori oklevéltár XXI*. 1337. Budapest-Szeged, 2005

CSÁNKI I. 1890

CSÁNKI Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I*. kötet. Budapest, 1890

ENGEL 1989

ENGEL Pál: *Kamarahaszna összeírások 1427-ből*. Budapest, 1989 (*Új történelmi tár 2.*)

KÁDAS 2015

KÁDAS István: Sárvári László és az 1444. évi törvénycikk. In: TERNOVÁ CZ Bálint (szerk.) *Opuscula historica I. Történeti tanulmányok a XIV. és XV. Eötvös konferenciáról*. Budapest, 2015. 45–58.

MÉSZÁROS 2010

MÉSZÁROS Kálmán: *Egy Felső-Magyarországi köznemesi uradalom a XVII. század közepén. Ibrányi Ferenc urbáriuma 1656*. Nyíregyháza, 2010 (*A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 39.*)

NAGY 1888

NAGY Imre: *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára / Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo V*. Budapest, 1888

PÓR 1890

PÓR Antal: Lipóczi és Nékcei Demeter és Sándor: Századok I. (1890) 20–43.

PÓR 1892

PÓR Antal: *Nagy Lajos*. Budapest, 1892 (*Magyar történeti életrajzok*)

SEBŐK 2004

SEBŐK Ferenc: *Anjou-kori oklevéltár XXV*. 1341. Budapest–Szeged, 2004

SZŐCS T2017

SZŐCS Tibor: *Damus pro memoria-oklevelek*. Budapest, 2017 (*A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 54.*)

THALLÓCZY–ÁLDÁSY 1907

THALLÓCZY Lajos–ÁLDÁSY Antal: *Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára 1198–1526*. Budapest, 1907. (*Magyarország melléktartományainak oklevéltára / Codex diplomaticus partium regno Hungariae adnexarum 2.*)

WOLF Mária

WOLF Mária: *Árpád-kori eredetű települések Abauj vármegye déli részén*. Miskolc, 1989